

Ekspertyza ornitologiczna i chiropterologiczna dla budynków użyteczności publicznej na terenie gminy Włocławek objętych planem termomodernizacji.

Opracowanie na zlecenie:
Wójt Gminy Włocławek
ul. Królewiecka 7
87-800 Włocławek

Opracowanie:

Biuro Usług Przyrodniczych

BIO-EKSPERT *Beata Studzińska*

Widoń 1/1

87-800 Włocławek

www.bio-ekspert.pl

biuro@bio-ekspert.pl

tel. 608.119.750

Autorzy:

Beata Studzińska

Michał Piotrowski

Biuro Usług Przyrodniczych

BIO-EKSPERT *Beata Studzińska*

Widoń 1/1, 87-800 Włocławek

www.bio-ekspert.pl

Spis treści

I.	Wstęp.....	4
II.	Ptaki.....	4
1.	Ptaki gniazdujące w budynkach	4
2.	Teren inwestycji i zakres prac modernizacyjnych	6
3.	Metoda inwentaryzacji	7
4.	Wyniki, zalecenia i kompensacja przyrodnicza	7
4.1	Zespół Szkół z Oddziałami Integracyjnymi im. J. Korczaka w Smólniku	7
4.2.	Ośrodek Zdrowia w Smólniku	9
4.3.	Świetlica wiejska w Wistce Królewskiej	9
4.4.	Gminny Ośrodek Kultury w Kruszynie	10
4.5.	Zespół Szkół z Oddziałami Integracyjnymi im. Polskich Noblistów w Kruszynie	11
4.6.	Świetlica wiejska w Świętosławiu.....	12
III.	Nietoperze	13
1.	Metoda i terminy obserwacji.....	14
2.	Wyniki.....	14
IV.	Podsumowanie.....	15
V.	Rodzaje budek dla ptaków i schronów dla nietoperzy	15
VI.	Załącznik fotograficzny	19
VII.	Przepisy prawne dotyczące ochrony ptaków i nietoperzy w/na budynkach.....	27
VIII.	Literatura	29

I. Wstęp

Celem inwentaryzacji faunistycznej przeprowadzonej na zlecenie Gminy Włocławek w związku z planowaną termomodernizacją budynków użyteczności publicznej na terenie gminy, było sprawdzenie budynków pod kątem określenia rzeczywistego i potencjalnego wykorzystania przez ptaki i nietoperze. Na podstawie zebranych danych oszacowano potencjalną szkodę jaką poniosą zwierzęta w wyniku utraty schronień i miejsc do gniazdowania oraz zaplanować działania kompensacyjne i środki zapobiegawcze na wypadek prowadzenia prac w okresie rozrodczym i lęgowym. Jest to ważne z tego względu, iż bardzo często podczas prac remontowych dochodzi do niszczenia schronień, gniazd, jaj oraz postaci młodocianych ptaków i nietoperzy objętych ochroną prawną. Dlatego istnieje konieczność uwzględniania obecności zwierząt w budynkach w trakcie prowadzenia prac remontowych, która wynika również z przepisów prawa.

Inwentaryzację wykonano dla sześciu obiektów użyteczności publicznej na terenie gminy Włocławek planowanych do remontu w ramach projektu: „*Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej tj. Zespołu Szkół z Oddziałami Integracyjnymi w Kruszynie, Gminnego Ośrodka Kultury w Kruszynie, Ośrodka Zdrowia w Smólniku, Zespołu Szkół z Oddziałami Integracyjnymi w Smólniku oraz świetlicy wiejskiej w miejscowości Świętostaw i Wistka Królewska.*” Niniejsze opracowanie wykonano w celu przedłożenia jako załącznik do wniosku o dofinansowanie zadania.

II. Ptaki

1. Ptaki gniazdujące w budynkach

Wiele gatunków zwierząt chronionych w tym ptaki przystosowały się do życia w środowisku zmienionym działalnością ludzką. Miasta, zwłaszcza centra dużych miast tworzą siedliska w najwyższym stopniu przekształcone przez człowieka (bloki, biurowce). Zwierzęta synantropijne, zamieszkując budynki wykorzystują je jako miejsce rozrodu, schronienia a nawet jako miejsca zimowania. Poza atrakcyjnymi miejscami do gniazdowania, miasta oferują ptakom stosunkowo dużą dostępność pokarmu oraz łagodniejszy mikroklimat. Czynniki te powodują, iż miasto jest chętnie wykorzystywane i zasiedlane przez wiele gatunków ptaków. Bogactwo gatunkowe ptaków gniazdujących w miastach jest zdecydowanie większe na terenach zielonych. Z budynkami związana jest mniejsza liczba gatunków choć związek ten jest niekiedy bardzo silny. Przykładem może być jerzyk, oknówka, płomykówka czy kopciuszek gniazdujące niemal wyłącznie w budynkach. Do najczęściej spotykanych a jednocześnie najbardziej zagrożonych mieszkańców miast należą jerzyk, kawka, wróbel, mazurek oraz sikory. W Polsce jerzyk, wróbel czy kawka są jeszcze stosunkowo często spotykane lecz w wielu państwach Europy Środkowej i Zachodniej należą do gatunków zagrożonych. Niestety także w naszym kraju obserwuje się z roku na rok spadek ich liczebności. Dzieje się tak pomimo tego, iż w naszym otoczeniu jest coraz więcej budynków. Główną przyczyną zaniku ptaków w miastach są rozbiórki, remonty i modernizacje starych budynków w wyniku, których bezpowrotnie niszczone są siedliska ptaków lub tracą one do nich dostęp. Natomiast nowe budownictwo pozbawione jest zakamarków, w których ptaki mogłyby się zagnieździć. Dlatego też niezmiernie ważną rzeczą jest aby przy każdych pracach remontowo-budowlanych podejmować działania zapobiegawcze i kompensacyjne, minimalizujące ich negatywny wpływ.

Okres lęgowy ptaków gniazdujących w/na budynkach przypada zazwyczaj od połowy marca do końca sierpnia. Miejscami potencjalnego gniazdowania w budynkach są między innymi: otwory wentylacyjne stropodachów (gołąb miejski, jerzyk, kawka, pustułka, płomykówka, wróbel, kopciuszek), wewnątrz pomieszczeń (dymówka, kopciuszek), we wnękach okiennych (oknówka), w szparach i szczelinach ścian i elewacji oraz między płytami bloków (sikory, szpak i pliszka siwa), na

gzymsach (muchotówka szara, sierpówka), w pnączach na ścianach mogą budować gniazda zięby, kulczyki, dzwońce, kosy. Poniżej szerzej opisano niektóre gatunki ptaków, których gniazdowanie stwierdzono w inwentaryzowanych budynkach:

Kawka *Corvus monedula*

W Polsce jest średnio liczny gatunkiem lęgowym. Kawka zasiedla głównie miasta i wsie, gdzie zakłada gniazda w kominach, otworach wentylacyjnych, na strychach lub w szczelinach muru. Najczęściej wybiera budynki wysokie, obfitujące w dogodne do gniazdowania miejsca. Równie chętnie gniazdują w luźnych zadrzewieniach, parkach i alejach wykorzystując dziuple. Kawki zaczynają lęgi pod koniec kwietnia (składają 2-6 jaj, inkubacja około 18 dni). Pisklęta pozostają w gnieździe ok. 20 dni, a przez miesiąc po wylocie pozostają pod opieką rodziców. Dorosłe kawki odwiedzają i bronią swe miejsca lęgowe przez cały rok, co jest rzadkością u ptaków.

Szpak *Sturnus vulgaris*

Liczny gatunek lęgowy na terenie całej Polski. Szpak jest typowym dziuplakiem wtórnym. Zasiedla różnego rodzaju struktury architektoniczne np. szczeliny w podbitce dachowej, zepsute latarnie, sygnalizatory świetlne oraz budki lęgowe. Budowę gniazda rozpoczyna już na początku kwietnia. Pierwsze pisklęta wykluwają się na początku maja po 14 dniach wysiadywania.

Wróbel *Passer domesticus*

W Polsce gatunek bardzo liczny lęgowy, chociaż jego liczebność w ostatnich latach znacząco spada. Środowisko występowania wróbla to wszelkiego rodzaju tereny zabudowane. Gniazda zakłada w różnego rodzaju szczelinach, pod podbitkami dachów, odstającymi elewacjami, w kłozach latarni ulicznych. Zasiedla też gniazda oknówek, z których nierzadko je wypędza. Chętnie korzysta ze skrzynek lęgowych. Wyprowadza kilka lęgów w roku a pierwsze zniesienia mają miejsce w kwietniu.

Mazurek *Passer montanus*

Minimalnie mniejszy od wróbla, z którym często jest mylony. Różni się od niego brązową czapeczką i czarną plamą na białym policzku. Bardziej niż wróbel związany jest z terenami zadrzewionymi (sady, parki, ogrody). Pierwotnie gatunek ten gniazdował w dziuplach. Obecnie coraz częściej spotyka się gniazda w otworach budynków. Mazurek odbywa 2-3 lęgi w roku od kwietnia do lipca. Bardzo chętnie zajmuje skrzynki lęgowe o średnicy otworu 3-4,5cm. W ostatnich latach podobnie jak u wróbla obserwuje się spadek liczebności mazurków.

Jerzyk *Apus apus*

Gatunek objęty ścisłą ochroną gatunkową. W skali kraju, średnio liczny gatunek synantropijny. Rozmieszczony nierównomiernie i - podobnie jak jego środowisko - wyspowo. Liczniejszy w regionach gęsto zaludnionych i zabudowanych. Pierwotnym biotopem lęgowym jerzyka były szczeliny skalne oraz naturalne dziuple w drzewach. Współczesnym substytutem pionowych ścian skalnych stały się ściany wysokich budynków i obecnie gatunek ten gniazduje niemal wyłącznie w miastach. Liczebność populacji szacuje się na około 100 tysięcy par lęgowych. Zwiększanie powierzchni zajętej pod wielopiętrową, zwartą zabudowę mieszkalną oznacza, że rośnie powierzchnia potencjalnych siedlisk lęgowych jerzyka. Jednakże remonty elewacji budynków połączone z ich ociepleniem (tzw. termomodernizacją) wiążą się z radykalnym pogarszaniem warunków dla zakładania gniazd przez jerzyki (*Kuczyński i Chylarecki 2012*). Okres lęgowy jerzyka trwa od początku maja do końca lipca, ale zdarzają się lęgi późne, z których młode opuszczają gniazdo dopiero we wrześniu. Szczególnie częstym miejscem lęgów są szczeliny na złączach wielkich płyt. Jerzyk nie jest gatunkiem uciążliwym dla ludzi, gdyż nie zanieczyszcza elewacji i nawet gdy tworzy kolonie jego obecność pozostaje niezauważona.

2. Teren inwestycji i zakres prac modernizacyjnych

Inwentaryzację wykonano dla sześciu obiektów użyteczności publicznej na terenie gminy Włocławek:

- Świetlica wiejska w Wistce Królewskiej
- Zespół Szkół z Oddziałami Integracyjnymi im. J. Korczaka w Smólniku,
- SP ZOZ Smólnik
- Gminny Ośrodek Kultury w Kruszyne
- Zespół Szkół z Oddziałami Integracyjnymi im. Polskich Noblistów w Kruszyne
- Świetlica wiejska w Świętosławiu

Tabela 1. Zakres prac na wymienionych wyżej budynkach (dane inwestora).

LP.	NAZWA OBIEKTU	RODZAJ PRAC
1.	Zespół Szkół z Oddziałami Integracyjnymi im. Polskich Noblistów w Kruszyne	Docieplenie dachu oraz wymiana stolarki okiennej i drzwiowej w budynku szkoły – roboty termomodernizacyjne
		Instalacja solarna oraz remont instalacji grzewczej i c.w.u.
2.	Zespół Szkół z Oddziałami Integracyjnymi im. Janusza Korczaka	Docieplenie ścian zewnętrznych wraz z ich malowaniem oraz docieplenie dachu sali gimnastycznej, stropu, poddasza części dydaktycznej, łącznika wraz z dobudówką w budynku szkoły
		Instalacja solarna oraz remont instalacji grzewczej
3.	SP ZOZ Smólnik	Docieplenie ścian zewnętrznych wraz z ich malowaniem oraz docieplenie dachu w budynku SP ZOZ
		Instalacja solarna oraz remont instalacji c.o. i instalacji wod – kan. W budynku SP ZOZ
4.	Gminny Ośrodek Kultury w Kruszyne	Docieplenie ścian zewnętrznych wraz z ich malowaniem oraz docieplenie stropodachu w budynku gminnego ośrodka kultury
5.	Świetlica wiejska w Świętosławiu	Docieplenie ścian zewnętrznych wraz z ich malowaniem, docieplenie stropodachu oraz wymiana stolarki okiennej, drzwiowej i pokrycia dachowego w budynku świetlicy wiejskiej
		Remont instalacji c.o. w budynku świetlicy wiejskiej
6.	Świetlica wiejska w Wistce Królewskiej	Ocieplenie ścian zewnętrznych wraz z ich malowaniem oraz docieplenie stropu nad parterem w budynku świetlicy

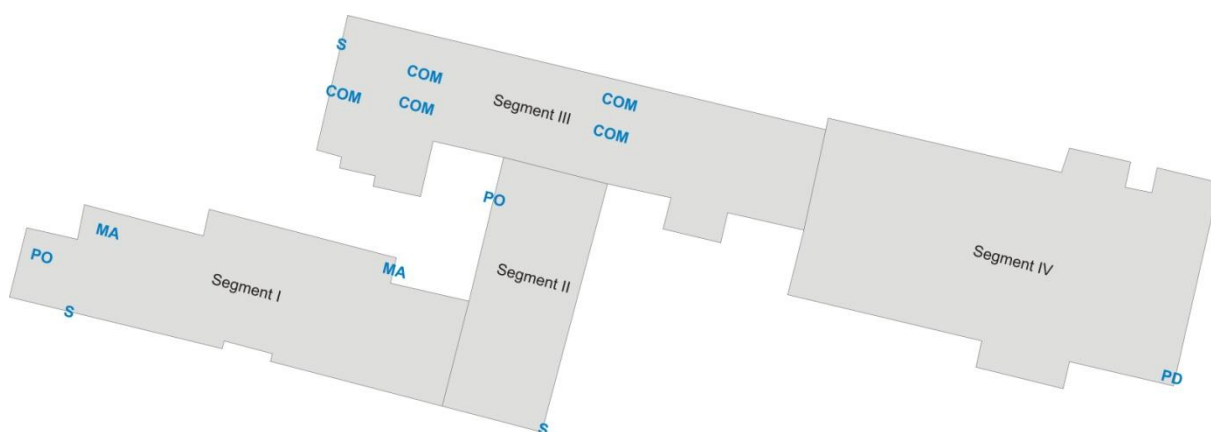
3. Metoda inwentaryzacji

Wstępne kontrole połączone z oględzinami budynków wykonano 25 i 26 kwietnia 2016 roku. Dodatkowe kontrole wykonano w dniach 12.05, 13.05 oraz 04.06 wieczorno-nocną połączoną z obserwacją nietoperzy. W celu wykrycia lęgowych gatunków ptaków i miejsc ich gniazdowania prowadzono obserwacje budynków z poziomu gruntu z pewnej odległości. Do prowadzenia obserwacji ornitologicznej użyto lornetki 10x42. Dokumentację fotograficzną wykonano przy użyciu lustrzanki cyfrowej. Podczas każdej kontroli obserwowano budynki z różnych stron spędzając na każdym punkcie obserwacyjnym po około 0,5 godziny. Jeśli podczas obserwacji pojawiły się ptaki wykazujące zachowania lęgowe (śpiew, niepokój, pokarm w dziobie) czas obserwacji wydłużano aż do ustalenia statusu lęgowego ptaka. Jednocześnie prowadzono wyszukiwanie potencjalnych miejsc lęgu różnych gatunków, w oparciu o znajomość ich preferencji w wyborze miejsca na gniazdo. Szukano też śladów gniazdowania w postaci wyszlifowanych pazurkami krawędzi otworów czy zabrudzeń odchodami piskląt. Szczególnie wnikliwie oglądano szczeliny na styku elewacji i dachu czy nie wystaje z nich materiał gniazdowy. Przeprowadzono również wywiady z zarządcą placówki i pracownikami w celu uzyskania informacji dotyczących obecności ptaków w budynkach.

4. Wyniki, zalecenia i kompensacja przyrodnicza

4.1 Zespół Szkół z Oddziałami Integracyjnymi im. J. Korczaka w Smólniku

Charakterystyka budynku i otoczenia: Budynek Zespołu Szkół z Oddziałami Integracyjnymi obejmuje cztery segmenty (wydzielone na użytek opracowania) połączone w kompleks (ryc. 1). Obiekt jest murowany, elewacja, pokryta tynkiem, malowana. Najstarsze skrzydło szkoły – segment I jest jednokondygnacyjne, natomiast nowsza część z głównym wejściem posiada trzy kondygnacje. Najnowszym obiektem jest hala sportowa – segment IV. Na wszystkich ścianach znajdują się nowe okna, pod parapetami zewnętrznymi brak szczelin. Dach kryty w starszej zabudowie eternitem, natomiast w nowszej blachodachówką. Rynny oraz rury spustowe, wykonane z blachy. W otoczeniu szkoły bogata zieleń z trawnikiem oraz drzewami i krzewami a także plac zabaw dla dzieci.

Ryc. 1 Rzut budynku szkoły z wyodrębnionymi na potrzeby opracowania segmentami oraz stwierdzone miejsca lęgowe ptaków: COM- kawka, S- szpak, PD- wróbel, PO- kopciuszek, MA- pliszka siwa

Stwierdzono: 5 (pięć) stanowisk lęgowych kawki *Corvus monedula*, 3 (trzy) stanowiska lęgowe szpaka *Sturnus vulgaris*, 1 (jedno) stanowisko lęgowe wróbla *Passer domesticus* oraz 2 (dwa) stanowiska lęgowe pliszki siwej *Motacilla alba* i 2 (dwa) stanowiska kopciuszka *Phoenicurus ochruros*.

Lokalizacja stanowisk: 4 pary kawek gniazdują w otworach kominów wentylacyjnych na dachu segmentu III, natomiast 1 stanowisko znajduje się w otworze wentylacyjnym szczytowej ściany segmentu III od strony zachodniej (fot. 1-3). 1 para wróbla *Passer domesticus* gniazduje w lewym narożniku dachu hali sportowej IV od strony placu zabaw (fot. 4-5). 1 stanowisko szpaka zlokalizowano na szczytowej ścianie o ekspozycji zachodniej od strony podwórza w szczelinie na styku elewacji i dachu (fot. 6), 1 para gniazduje w otworze w warstwie izolacyjnej w narożniku segmentu II od strony głównego wejścia szkoły (fot. 7), 1 stanowisko szpaka znajduje się w niezabezpieczonym otworze wentylacyjnym na ścianie południowo-zachodniej najstarszej części segmentu I, na wysokości ok. 2m (fot. 8). Jedno siedlisko kopciuszka stanowi zrujnowany komin segmentu I (fot. 9-10), 1 stanowisko lęgowe kopciuszka zlokalizowano przy wyjściu rury spustowej na zachodniej ścianie obok bocznego wejścia do oddziału przedszkola (fot. 11-12). 1 stanowisko pliszki siwej znajduje się w zakamarkach dachu starej części, 1 stanowisko pliszki siwej znajduje się w szczelinie pod rynną, ściana segmentu I od podwórza.

Zalecenia prowadzenia prac: Dokładny termin rozpoczęcia prac nie jest określony. Zaleca się rozpoczęcie prac remontowych po zakończeniu okresu lęgowego tj. koniec sierpnia. Należy pouczyć pracowników firmy wykonawczej, iż w sytuacji stwierdzenia gniazdowania ptaków w czasie prowadzenia prac remontowych należy przerwać prace i powiadomić ornitologa.

Zalecenia kompensacyjne: W celu nie pogarszania stanu środowiska, kondycji synantropijnych populacji zwierząt, należy utrzymać przynajmniej tyle stanowisk lęgowych ile zastaliśmy przystępując do prac termomodernizacyjnych. Modernizacja obiektu szkoły obejmować będzie docieplenie ścian zewnętrznych wraz z ich malowaniem oraz docieplenie dachu sali gimnastycznej, stropu, poddasza części dydaktycznej, łącznika wraz z dobudówką w budynku szkoły. W wypadku remontu budynku, w którym gniazdują chronione gatunki ptaków (*szpak, kawka, wróbel*) powinien być on połączony z dostarczeniem zastępczych miejsc gniazdowania w postaci skrzynek lęgowych.

- W związku z tym, iż zniszczeniu ulegną 3 siedliska **szpaka** znajdujące się w otworach elewacji, na budynku szkoły należy dokonać kompensacji utraconych miejsc lęgowych szpaka wywieszając 4 budki lęgowe. Sugeruje się zamontowanie ich jak najbliżej dotychczasowych miejsc gniazdowania i powieszenie 2 budek na zachodniej, szczytowej ścianie segmentu III , 1 na zachodniej ścianie segmentu I oraz 1 w narożniku segmentu I i II. Proponowane miejsca montażu zamieszczono na fot. 13 i 14.
- Gatunkiem, który również wymagać będzie kompensacji jest **kawka**, dotyczy to 1 stanowiska znajdującego się w otworze szczytowej ściany o zachodniej ekspozycji, gdyż pozostałe siedliska zostaną zachowane (otwory kominów wentylacyjnych pozostaną dostępne dla kawek). Zaleca się powieszenie na szczytowej ścianie segmentu III lub na jednym z kominów w jej sąsiedztwie, odpowiedniej dla tego gatunku skrzynki lęgowej opisanej w rozdziale V. Zalecane miejsce montażu wskazano na fot. 13.
- Należy dokonać również kompensacji siedliska **wróbla** montując podwójną skrzynkę lęgową drewnianą albo trwalszą trocinobetonową - model dla jerzyków lub dwie pojedyncze model z przedłużonym przodem na drzewach, opisaną w rozdziale V. Zaleca się zamontowanie budki jak najbliżej dotychczasowego miejsca gniazdowania wskazanego na fot. 4-5.
- Dla pozostałych gatunków tj. **pliszki i kopciuszka** nie przewiduje się działań kompensujących zniszczenie siedliska ze względu na fakt, iż gatunki te nie są zagrożone spadkiem liczebności. Ptaki te cechuje również spora plastyczność przy wyborze siedlisk gniazdowych dlatego nie wymagają zabiegów ochronnych na lęgowiskach.

Budki lęgowe nie mogą być zawieszane w miejscach silnie nasłonecznionych np. od strony południowej lub południowo zachodniej. Skrzynki lęgowe należy powiesić po zakończeniu termomodernizacji, o ile nie zostanie wybrany wariant podtynkowy (dotyczy budek dla wróbla). Skrzynki powinny być zamocowane w taki sposób aby nie stanowiły zagrożenia dla użytkowników budynku.

Wniosek do RDOŚ: Należy pamiętać, iż obowiązującym wymogiem jest uzyskanie niezbędnych zezwoleń Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Bydgoszczy (wzór wniosku o zniszczenie siedlisk lęgowych ptaków i zatwierdzenie zakresu kompensacji dostępny na stronie RDOŚ). Ze względu na fakt, iż budynek jest siedliskiem ptaków chronionych, należy przed przystąpieniem do prac skierować wniosek o wydanie decyzji zezwalającej na odstępstwo od zakazów w stosunku do dziko występujących zwierząt w zakresie zniszczenia ich siedlisk. **Dotyczy to 3 stanowisk lęgowych szpaka *Sturnus vulgaris*, 1 stanowiska lęgowego kawki *Corvus monedula* (w otworze wentylacyjnym), 1 miejsca lęgowego wróbla *Passer domesticus*, 2 stanowisk pliszki siwej *Motacilla alba* oraz 2 stanowisk kopciuszka *Phoenicurus ochruros*.** Zajmowane przez ptaki otwory, ubytki i szczeliny w elewacji budynku będą zlikwidowane przy przeprowadzaniu prac dociepleniowych i brak jest tutaj rozwiązań alternatywnych. Dlatego istnieje konieczność kompensaty utraconych miejsc lęgowych stwierdzonych gatunków, w szczególności kawki, szpaka i wróbla.

4.2. Ośrodek Zdrowia w Smólniku

Charakterystyka budynku i otoczenia: ZOZ Smólnik stanowi budynek na planie prostokąta, murowany, dwukondygnacyjny. Elewacja pokryta tynkiem, malowana. Okna tylko na dłuższych ścianach, nowe, szczelin pod parapetami zewnętrznymi brak. Dach jest płaski kryty papą. Znajdują się na nim 3 kominy, częściowo zrujnowane, tworzące zakamarki. Rynny oraz rury spustowe wykonane z blachy w dobrym stanie. W budynku funkcjonuje punkt apteczny, którego wejście od strony podwórza zadaszone jest konstrukcją z blachy trapezowej. Otoczenie przychodni stanowi zieleń z trawą i grupą świerków oraz podwórkim/parkingiem fot. 15-16.

Stwierdzono: brak

Lokalizacja stanowisk: brak

Zalecenia prowadzenia prac: Na budynku planowane jest docieplenie ścian zewnętrznych wraz z ich malowaniem oraz docieplenie dachu. W związku z brakiem stanowisk lęgowych istnieje możliwość rozpoczęcia prac remontowych w okresie lęgowym po uprzednim sprawdzeniu budynku przez ornitologa. Ponieważ istnieje ryzyko niewykrycia gniazd, należy pouczyć pracowników firmy wykonawczej, iż w sytuacji stwierdzenia gniazdowania ptaków w czasie prowadzenia prac remontowych należy przerwać prace i powiadomić ornitologa.

Zalecenia kompensacyjne: brak

Wniosek do RDOŚ: brak

4.3. Świetlica wiejska w Wistce Królewskiej

Charakterystyka budynku i otoczenia: Budynek świetlicy stanowi dawny obiekt OSP z 1937 roku. Jest parterowy, murowany, złożony z dwóch części niższej i wyższej. Dach dwuspadowy kryty blachą

i papą (niższy segment). Ściany zewnętrzne nie otynkowane, bez ocieplenia. Obiekt jest po niedawnym remoncie dachu, okna bez szczelin, rynny, rury spustowe i komin w bardzo dobrym stanie fot. (17-18). Jedynie otwory w podbitce dachowej mogą stanowić potencjalne miejsca gniazdowania ptaków.

Stwierdzono: 1 (jedno) stanowisko lęgowe szpaka *Sturnus vulgaris*.

Lokalizacja stanowisk: stwierdzono gniazdowanie jednej pary szpaka w szczelinie podbitki dachowej, w lewym narożniku niższego segmentu od strony zachodniej (fot. 19).

Zalecenia prowadzenia prac: możliwość rozpoczęcia prac remontowych po zakończeniu lęgu potwierdzonego przez ornitologa. Szpaki generalnie odbywają jeden lęg w roku, jednakże 5-10% par podejmuje drugi lęg w czerwcu. W związku z tym prace w obrębie stwierdzonego siedliska szpaków można rozpocząć po zakończeniu lęgów i wprowadzeniu młodych tj. na początku lipca.

Zalecenia kompensacyjne: W celu nie pogarszania stanu środowiska, kondycji synantropijnych populacji zwierząt, należy utrzymać przynajmniej tyle stanowisk lęgowych ile zastaliśmy przystępując do prac termomodernizacyjnych. Zniszczone zostanie 1 siedlisko lęgowe **szpaka** w związku z tym powinno być dostarczone zastępcze miejsce gniazdowania w postaci skrzynki lęgowej. Na budynku świetlicy należy dokonać kompensaty utraconego miejsca lęgowego szpaka wywieszając 1 budkę lęgową. Sugerowanym miejscem montażu jest sąsiedztwo obecnego gniazda - szczytowa elewacja od strony zachodniej fot. 19.

Wniosek do RDOŚ: Należy pamiętać, iż obowiązującym wymogiem jest uzyskanie niezbędnego zezwolenia Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Bydgoszcy (wzór wniosku o zniszczenie siedlisk lęgowych ptaków i zatwierdzenie zakresu kompensacji dostępny na stronie RDOŚ). Ze względu na fakt, iż budynek jest siedliskiem gatunku objętego ochroną, należy przed przystąpieniem do prac skierować wniosek o wydanie decyzji zezwalającej na odstępstwo od zakazów w stosunku do dziko występujących zwierząt w zakresie zniszczenia ich siedlisk. **Dotyczy to 1 stanowiska lęgowego szpaka *Sturnus vulgaris*.** Zajmowana przez szpaki szczelina ulegnie zniszczeniu przy przeprowadzaniu prac dociepleniowych.

4.4. Gminny Ośrodek Kultury w Kruszynie

Charakterystyka budynku i otoczenia: Budynek murowany, dwukondygnacyjny. Elewacja pokryta tynkiem, malowana. Okna nowe bez szczelin pod parapetami zewnętrznymi, na każdej ścianie, zakratowane na parterze. Otwory wentylacyjne zabezpieczone. Dach jest płaski kryty papą. Rury spustowe i rynny w dobrym stanie fot. 24-25.

Stwierdzono: brak

Lokalizacja stanowisk: brak

Zalecenia prowadzenia prac: Na budynku gminnego ośrodka kultury planowane jest docieplenie ścian zewnętrznych wraz z ich malowaniem oraz docieplenie stropodachu. W związku z niepotwierdzonym gniazdowaniem gatunków chronionych istnieje możliwość rozpoczęcia prac remontowych w okresie lęgowym.

Zalecenia kompensacyjne: brak

Wniosek do RDOŚ: brak

4.5. Zespół Szkół z Oddziałami Integracyjnymi im. Polskich Noblistów w Kruszyńcu

Charakterystyka budynku i otoczenia: Budynek dydaktyczny szkoły na planie prostokąta połączony łącznikiem z salą sportową w kształt litery „L”. Murowany, III-kondygnacyjny, elewacja gładka, pokryta tynkiem, malowana. Okna nowe bez szczelin pod parapetami zewnętrznymi. Stropodach niewentylowany, płaski kryty papą. Rury spustowe i rynny w dobrym stanie, w sąsiedztwie szczeliny i ubytki odpowiednie na miejsce gniazdowania i rozrodu.

Stwierdzono: 3 (trzy) stanowiska lęgowe kawki *Corvus monedula*, 3 (trzy) stanowiska lęgowe szpaka *Sturnus vulgaris*, 4 (cztery) stanowiska lęgowe wróbla *Passer domesticus*, 1 (jedno) stanowisko lęgowe mazurka *Passer montanus*, 3 (trzy) stanowiska jerzyka *Apus apus* oraz 1 (jedno) stanowisko lęgowe pliszki siwej *Motacilla alba* i 1 (jedno) stanowisko lęgowe kopciuszka *Phoenicurus ochruros*.

Lokalizacja stanowisk: 2 stanowiska *kawki* stwierdzono w szczelinach przy wyjściu rur spustowych w narożnikach ściany frontowej (fot. 26 i 27), 1 stanowisko znajduje się w kominie od strony szczytowej ściany o południowo-zachodniej ekspozycji (fot. 28). 2 stanowiska *szpaka* znajdują się w szczelinach przy wyjściu rur spustowych wschodniej ściany (fot. 29 i 31), 1 stanowisko zlokalizowano w ubytku warstwy izolującej w lewym narożniku szczytowej ściany od północy (fot. 30). 2 stanowiska *wróbla* stwierdzono w szczelinach pod rynną dłuższej ściany od wschodu - nad 12 i 17 oknem od prawej strony, 2 stanowiska *wróbla* w zakamarkach murku dachowego sali gimnastycznej (fot. 32-34). 1 para *mazurka* gniazduje w otworze elewacji obok pręta podtrzymującego odgromnik. Wszystkie 3 stanowiska *jerzyka* znajdują się w szczelinach pod rynną wschodniej ściany (fot. 35). Stanowiska pliszki siwej i kopciuszka znajdują się w zakamarkach kominów na dachu.

Zalecenia prowadzenia prac: Termin rozpoczęcia prac nie jest jeszcze dokładnie znany. Zaleca się rozpoczęcie prac remontowych po zakończeniu okresu lęgowego tj. koniec sierpnia. Należy pouczyć pracowników firmy wykonawczej, iż w sytuacji stwierdzenia gniazdowania ptaków w czasie prowadzenia prac remontowych należy przerwać prace i powiadomić ornitologa.

Zalecenia kompensacyjne: W celu nie pogarszania stanu środowiska, kondycji synantropijnych populacji zwierząt, należy utrzymać przynajmniej tyle stanowisk lęgowych ile zastaliśmy przystępując do prac termomodernizacyjnych. Modernizacja obiektu szkoły obejmować będzie docieplenie dachu i wykonanie nowej obróbki blacharskiej oraz wymianę stolarki okiennej i drzwiowej. W wypadku remontu budynku szkoły, w którym gniazdują chronione gatunki ptaków (*szpak, kawka, jerzyk, mazurek, wróbel*) powinien być on połączony z dostarczeniem zastępczych miejsc gniazdowania w postaci skrzynek lęgowych dla następujących gatunków:

- W związku z tym, iż zniszczeniu ulegną 3 siedliska **szpaka** znajdujące się w szczelinach przy wyjściu rur spustowych, na budynku szkoły należy dokonać kompensaty utraconych miejsc lęgowych szpaka wywieszając 4 budki lęgowe. Sugeruje się zamontowanie ich jak najbliżej dotychczasowych miejsc gniazdowania i powieszenie 2 budek z prawej strony ściany wschodniej oraz 2 na szczytowej ścianie o północnej wystawie.
- Gatunkiem, który również wymagać będzie kompensaty jest **kawka**, dotyczy to 3 stanowisk, które zostaną zniszczone w wyniku prac remontowych. Zaleca się powieszenie na ścianie frontowej (zachodnia ekspozycja) 4 odpowiednich dla tego gatunku skrzynek lęgowych opisanych w rozdziale V.
- Należy dokonać również kompensaty 4 siedlisk **wróbla** oraz 3 siedlisk **jerzyka** montując pięć podwójnych skrzynek lęgowych, wybierając raczej trwalszy trocinobetonowy model dla jerzyków, który chętnie zasiedlany jest też przez wróble. Zaleca się zamontowanie budek w

dwóch grupach po 2-3 skrzynki. Nie jest wymagane zachowanie specjalnej odległości między budkami gdyż jerzyki i wróble chętnie gniazdują grupowo. Odpowiednim miejscem jest lewa strona wschodniej ściany budynku szkoły, wysoko pod rynną, nad dachem łącznika ze względów bezpieczeństwa.

- Siedlisko mazurka zostanie zachowane w związku z tym kompensacja nie została zaproponowana.
- Dla pozostałych gatunków tj. **pliszki i kopciuszka** nie przewiduje się działań kompensujących ze względu na fakt, iż gatunki te nie są zagrożone spadkiem liczebności. Ptaki te cechuje również spora plastyczność przy wyborze siedlisk gniazdowych dlatego nie wymagają zabiegów ochronnych.

Wniosek do RDOŚ: Należy pamiętać, iż obowiązującym wymogiem jest uzyskanie niezbędnych zezwoleń Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Bydgoszczy (wzór wniosku o zniszczenie siedlisk lęgowych ptaków i zatwierdzenie zakresu kompensacji dostępny na stronie RDOŚ). Ze względu na fakt, iż budynek jest siedliskiem ptaków chronionych, należy przed przystąpieniem do prac skierować wniosek o wydanie decyzji zezwalającej na odstąpienie od zakazów w stosunku do dziko występujących zwierząt w zakresie zniszczenia ich siedlisk. **Dotyczy to 3 stanowisk lęgowych szpaka *Sturnus vulgaris*, 3 stanowisk lęgowych kawki *Corvus monedula*, 4 miejsc lęgowych wróbla *Passer domesticus*, 3 stanowisk jerzyka *Apus apus*, 1 stanowiska pliszki siwej *Motacilla alba* oraz 1 stanowiska kopciuszka *Phoenicurus ochruros*.** Zajmowane przez ptaki otwory, ubytki i szczeliny na styku dachu i elewacji budynku ulegną likwidacji przy przeprowadzaniu prac dociepleniowych i brak jest tutaj rozwiązań alternatywnych. Dlatego istnieje konieczność kompensacji utraconych miejsc lęgowych stwierdzonych gatunków ptaków, w szczególności jerzyka, kawki, szpaka i wróbla.

4.6. Świetlica wiejska w Świętosławiu

Charakterystyka budynku i otoczenia: Świetlica stanowi część obiektu OSP, który jest parterowym, murowanym budynkiem. Dach dwuspadowy kryty eternitem. Stropodach bez możliwości dostępu dla ptaków i nietoperzy. Ściany zewnętrzne otynkowane bez ocieplenia. Drewniana stolarka okienna fot. 20-21.

Stwierdzono: 3 (trzy) stanowiska lęgowe mazurka *Passer montanus*

Lokalizacja stanowisk: 1 stanowisko mazurka stwierdzono w szczelinie pod rynną po prawej stronie wejścia fot. 21 i 22, 1 stanowisko mazurka znajduje się przy wyjściu rury spustowej w prawym narożniku ściany frontowej fot. 21 i 23, 1 stanowisko mazurka stwierdzono w szczelinie pod rynną po lewej stronie wejścia fot. 20.

Zalecenia prowadzenia prac: Przewidywane w ramach modernizacji jest docieplenie ścian zewnętrznych wraz z ich malowaniem, docieplenie stropodachu oraz wymiana stolarki okiennej, drzwiowej i pokrycia dachowego. Możliwość rozpoczęcia prac remontowych po zakończeniu lęgów przez mazurki (lipiec), jednakże zaleca się aby prace poprzedzone były sprawdzeniem budynku przez specjalistę przyrodnika aby wykluczyć gniazdowanie ptaków. Należy również pouczyć pracowników firmy wykonawczej, iż w sytuacji stwierdzenia gniazdowania ptaków w czasie prowadzenia prac remontowych należy przerwać prace i powiadomić ornitologa.

Zalecenia kompensacyjne: W celu nie pogarszania kondycji synantropijnych populacji zwierząt, należy utrzymać przynajmniej tyle stanowisk lęgowych ile zastaliśmy przystępując do prac

termomodernizacyjnych. W tym wypadku remont budynku, w którym gniazduje **mazurek** powinien być połączony z dostarczeniem zastępczych miejsc gniazdowania w postaci skrzynek lęgowych. Na budynku świetlicy należy dokonać kompensaty utraconych miejsc lęgowych mazurka wywieszając 3 skrzynki lęgowe – np. drewniany model A 1. Sugeruje się zamontowanie ich jak najbliżej dotychczasowych miejsc gniazdowania. Nie rzadziej niż raz na dwa lata należy czyścić zamontowane skrzynki w okresie od 16 października do 28 lutego.

Wniosek do RDOŚ: Należy pamiętać, iż obowiązującym wymogiem jest uzyskanie niezbędnych zezwoleń Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Bydgoszcy (wzór wniosku o zniszczenie siedlisk lęgowych ptaków i zatwierdzenie zakresu kompensacji dostępny na stronie RDOŚ). Ze względu na fakt, iż budynek jest siedliskiem ptaków chronionych, należy przed przystąpieniem do prac skierować wniosek o wydanie decyzji zezwalającej na odstępstwo od zakazów w stosunku do dziko występujących zwierząt w zakresie zniszczenia ich siedlisk. **Dotyczy to 3 stanowisk lęgowych mazurka *Passer montanus*.** Zajmowane szczeliny, które są siedliskiem gatunku chronionego będą zlikwidowane przy docieplaniu elewacji. Brak możliwości rozwiązań alternatywnych. Dlatego istnieje konieczność kompensaty utraconych miejsc lęgowych mazurka.

Spośród wymienionych wyżej ptaków, których lęgi zostały stwierdzone na budynkach **szpak, wróbel i mazurek** należą do stworzonej grupy gatunków SPEC (Species of European Conservation Concern – gatunki specjalnej troski na poziomie europejskim) (Bird Life International 2004). Jest to grupa gatunków priorytetowych, w przypadku których zaleca się podjęcie działań mających na celu poprawę stanu populacji lęgowej w Europie. Opisane gatunki nie są natomiast zamieszczone w Załączniku I Dyrektywy Ptasiej, która skupia gatunki zagrożone w skali Unii Europejskiej. Niemniej jednak wszystkie ptaki, których gniazdowanie stwierdzono na budynkach objętych inwentaryzacją są ściśle chronione. W związku z tym termin prac remontowych należy dostosować do okresu lęgu.

III. Nietoperze

Nietoperze, są zwierzętami, które w swoim cyklu życiowym wykorzystują wiele środowisk, co związane jest z ich przemieszczaniem się. Każdy z etapów cyklu życiowego nietoperzy wymaga odpowiedniego rodzaju kryjówek, stąd duża różnorodność miejsc zajmowanych przez te zwierzęta. Pierwotnie nietoperze zasiedlały obszary leśne, które oferowały im schronieniaienne, miejsca do rozrodu i hibernacji, a także odpowiednie żerowiska. Proces urbanizacji stworzył nowe możliwości ukrycia dla nietoperzy, często dających lepsze warunki termiczne. W miastach dostępność kryjówek w budynkach jest ogromna. Budynki mają duże znaczenie dla nietoperzy, jako miejsca dziennego pobytu i należą do najważniejszych antropogenicznych schronień. Szczególnego znaczenia nabierają w okresie, w którym samice rodzą i wychowują młode oraz podczas hibernacji i wędrówek sezonowych. Okres przebywania koloni rozrodczych nietoperzy w budynkach przypada zazwyczaj na czas od maja do końca sierpnia. Hibernacja obejmuje czas od listopada do końca marca. W czasie wędrówek sezonowych wiosną i na jesieni nietoperze często wykorzystują tzw. kryjówki przejściowe, w których przebywają zazwyczaj od jednego do kilku dni. Czas rozrodu i hibernacji stanowi jednocześnie okres ochronny dla nietoperzy, w którym w przypadku stwierdzenia obecności zwierząt w budynku nie powinno się podejmować prac mogących w sposób pośredni lub bezpośredni szkodzić nietoperzom. W budynkach nietoperze najczęściej zasiedlają szczeliny i pęknięcia w murach, szczeliny przy framugach okien, pod parapetami i balkonami, przestrzenie za obiciami ścian oraz za dociepleniami, gdzie można je spotkać przez cały rok. Z kryjówekami w budynkach, związanych jest większość nietoperzy występujących w Polsce. Do gatunków najczęściej znajdowanych w budynkach należą: borowiec wielki *Nyctalus noctula*, mroczek posrebrzany *Vespertilio murinus*, mroczek późny *Eptesicus serotinus* oraz karlik *Pipistrellus sp.*

1. Metoda i terminy obserwacji

Obserwacje chiropterologiczne, na podstawie których można określić obecność kolonii rozrodczych nietoperzy w budynkach przeprowadza się dwukrotnie - w drugiej połowie czerwca i w sierpniu. Kontrola polega wtedy na obserwacji budynków o zmroku i po zachodzie słońca i notowaniu nietoperzy wylatujących z dziennych kryjówek. Uzupełnieniem ww. obserwacji jest nocny nasłuch przy użyciu detektora ultradźwięków, który przeprowadza się w bezpośrednim sąsiedztwie budynku. Urządzenie pozwala na zarejestrowanie głosów przelatujących zwierząt, które następnie poddawane są analizie przy pomocy odpowiedniego programu komputerowego w celu identyfikacji gatunku. Kontrola tego typu ma na celu ustalenie ewentualnego występowania kolonii letnich nietoperzy w badanym budynku. Kontrola budynków pod kątem siedlisk nietoperzy została przeprowadzona 3 i 4 czerwca 2016 roku. Jest to fenologiczny okresu rozrodu nietoperzy. Celem kontroli było wskazanie ewentualnych miejsc przebywania nietoperzy oraz określenie metod ich ochrony.

2. Wyniki

Podczas dokonywania oględzin zewnętrznych ścian budynków nie znaleziono śladów nietoperzy. W pięciu inwentaryzowanych budynkach nie stwierdzono obecności nietoperzy. Jedynie na terenie szkoły w Smólniku zarejestrowano pojedyncze przeloty nietoperzy należące do gatunku: **mroczek późny** *Eptesicus serotinus*. Niska aktywność nietoperzy przy budynku – pojedyncze przeloty w dużych odstępach czasu wskazują na występowanie niewielkiej kolonii letniej nietoperzy. Sprawdzone wytypowane wcześniej poddasze szkoły jako potencjalnie odpowiednie miejsce bytowania nietoperzy, gdzie znaleziono niewielką ilość odchodów. Stwierdzone ślady obecności nietoperzy dotyczą strychu, który jest już wyremontowany. Nie było natomiast dostępu do poddasza budynku, na którym planowana jest zmiana pokrycia, co nie pozwala wykluczyć obecności nietoperzy również w tym miejscu.

Zalecenia ochronne i kompensacyjne: Nie zawsze w przypadku każdego budynku można określić realne zagrożenie jakie niosą ze sobą planowane prace budowlane oraz w pełni określić działania ochronne i kompensacyjne, tym bardziej, że nietoperze należą do zwierząt o bardzo skrytym trybie życia. Na zagrożenie reagują inaczej niż ptaki i nie opuszczają swoich kryjówek. Często padają ofiarami np. zamurowania, kryjąc się w szczelinie, w której przebywały.

Aby zminimalizować skutki prowadzonych prac remontowych na budynku Zespołu Szkół z Oddziałami Integracyjnymi im. J. Korczaka w Smólniku należy brać pod uwagę następujące rozwiązania:

- Zakładać, że w trakcie prowadzenia prac niezależnie od pory roku można natrafić na przebywające w budynku nietoperze.
- O znalezionych zwierzętach zwłaszcza w przypadku kolonii rozrodczej należy zawsze poinformować specjalistę od nietoperzy lub odpowiedni organ administracyjny w celu uzyskania informacji lub wymaganych pozwoleń na przeniesienie zwierząt lub dalsze prowadzenie prac. Kontakt ze specjalistą można również uzyskać na stronie *nietoperze.pl*, na której znajduje się aktualny spis chiropterologów oraz wykaz grup terenowych i organizacji zajmujących się nietoperzami.
- Optymalnym okresem wykonywania prac remontowych są miesiące mniej więcej od września do kwietnia czyli poza okresem przebywania nietoperzy.
- Remont poddasza i zmiana pokrycia dachowego, w szczelinach którego prawdopodobnie przebywa **mroczek późny** powinien być połączony z dostarczeniem zastępczych schronień. Mroczek późny jest gatunkiem chronionym, wymagającym ochrony czynnej. W celu minimalizacji skutków ewentualnej utraty siedliska przez nietoperze w trakcie remontu

dachu segmentu I, zaleca się zamontowanie na osłoniętej ścianie o nasłonecznionej ekspozycji, kilku małych skrzynek dla nietoperzy rekompensujących im utratę siedliska wykorzystywanego dotychczas. Przykład odpowiedniego miejsca wskazano na fot. 36. Wzory skrzynek przedstawiono poniżej (rozdział V).

Wniosek do RDOŚ: Należy pamiętać, iż obowiązującym wymogiem jest uzyskanie niezbędnych zezwoleń Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Bydgoszczy (wzór wniosku o zniszczenie siedlisk zwierząt chronionych i zatwierdzenie zakresu kompensacji dostępny na stronie RDOŚ). Ze względu na fakt, iż budynek jest siedliskiem zwierząt chronionych, należy przed przystąpieniem do prac skierować wniosek o wydanie decyzji zezwalającej na odstępstwo od zakazów w stosunku do dziko występujących zwierząt w zakresie zniszczenia ich siedlisk. W związku z modernizacją dachu i możliwym wykorzystywaniem budynku przez nietoperze przewiduje się zniszczenie siedliska tych zwierząt. **Dotyczy to stanowiska mroczka późnego** *Eptesicus serotinus*. Zajmowane przez nietoperze otwory i szczeliny pokrycia dachu zostaną zlikwidowane przy przeprowadzaniu prac remontowych i brak jest tutaj alternatywnych rozwiązań.

IV. Podsumowanie

- Inwentaryzację budynków użyteczności publicznej pod kątem występowania chronionych gatunków zwierząt przeprowadzono podczas kilku kontroli w kwietniu, maju i czerwcu 2016 roku.
- Kontrolowano budynki bezpośrednio oraz przy użyciu lornetki oglądano zewnętrzne ściany poszukując otworów i szczelin, w których mogłyby gniazdować ptaki lub przebywać nietoperze. Prowadzono obserwacje budynków po zachodzie słońca i wieczorne nasłuchy głosów nietoperzy za pomocą detektora ultradźwięków. Sprawdzone wytypowany wcześniej strych jako potencjalnie odpowiednie miejsce bytowania nietoperzy.
- Badanie wykazało, iż niektóre budynki objęte zleceniem są licznie zasiedlone przez chronione gatunki ptaków, głównie przez **kawki, szpaki, wróble, mazurki i jerzyki**. Stwierdzono na jednym budynku Zespołu Szkół z Oddziałami Integracyjnymi im. J. Korczaka w Smólniku ślady obecności nietoperzy - **mroczek późny** *Eptesicus serotinus* oraz zarejestrowano w pobliżu budynku głosy nietoperzy.
- Zalecenia dotyczące terminu rozpoczęcia, prowadzenia prac oraz tzw. kompensaty przyrodniczej, w celu zminimalizowania negatywnego wpływu na ptaki i nietoperze, zostały opracowane oddzielnie dla każdego obiektu .
- Podczas prac remontowych należy zwracać uwagę na szczeliny i otwory pod kątem występowania ptaków i nietoperzy, aby zapobiec nieświadomemu zabijaniu zwierząt. W sytuacji stwierdzenia obecności ptaków bądź nietoperzy należy powiadomić ornitologa lub chiropterologa posiadającego odpowiednie uprawnienia i doświadczenie.

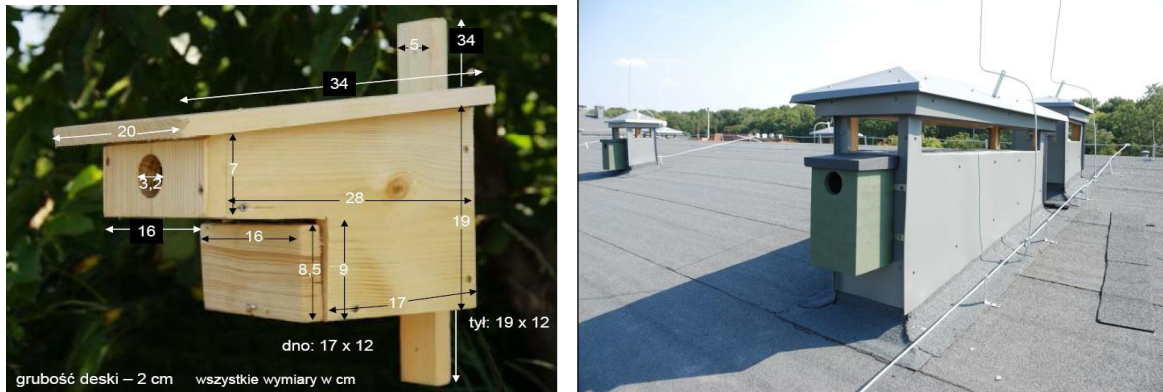
V. Rodzaje budek dla ptaków i schronów dla nietoperzy

Budki lęgowe dla wróbla i kawki

Kawki chętnie gniazdują w budkach drewnianych typu C lub D, dość dużych rozmiarów, ściśle określonych dla tego gatunku. Budki te rozwiesza się na ścianach budynku, najlepiej w miejscu

wcześniej zajmowanym przez kawki lub na dachu na kominach wentylacyjnych. Godne polecenia są budki wykonane z trocinobetonu, dostępne w różnej kolorystyce (ryc. 3). Można wieszać je w odległości 10-12 m od siebie albo po jednej budce na kominie wentylacyjnym. Raz na 3 lata należy czyścić budki w terminie od 16 października do 28 lutego.

Przykładowa budka lęgowa dla wróbla to horizontalna z tzw. przedłużonym przodem, odpowiednia dla wróbla i sikor ze względu na dużą presję drapieżników, głównie ze strony srok (ryc.2).

Ryc. 2-3 Budka lęgowa dla wróbla (horizontalna) odpowiednia do zawieszenia na drzewie i trocinobetonowa budka dla kawki zamontowana na kominie.

Skrzynki dla jeryzków odpowiednie również dla wróbla

Są dwa rodzaje skrzynek dla tego gatunku godne polecenia. Pierwsze to trocinobetonowe typu Brick Box lub Swift Box (np. wariant z trzema otworami wlotowymi). Ich zaletą jest duża trwałość, możliwość mocowania na elewacji lub w warstwie dociepleniowej. Drugie to budki drewniane o tradycyjnej konstrukcji, odpowiedniej wielkości skrzynki i otworu wlotowego. Skrzynki dla jeryzków są również chętnie zajmowane przez wróble.

Dobrej jakości trocinobetonowe budki dostępne są u producenta w Żninie a możliwość zapoznania się z ofertą na stronie www.budkilegowe.com. Budki można nabyć w firmie Ussuri lub wykonać samodzielnie według wzoru budek lęgowych, który można znaleźć na stronie internetowej firmy www.ptasieogrody.pl.

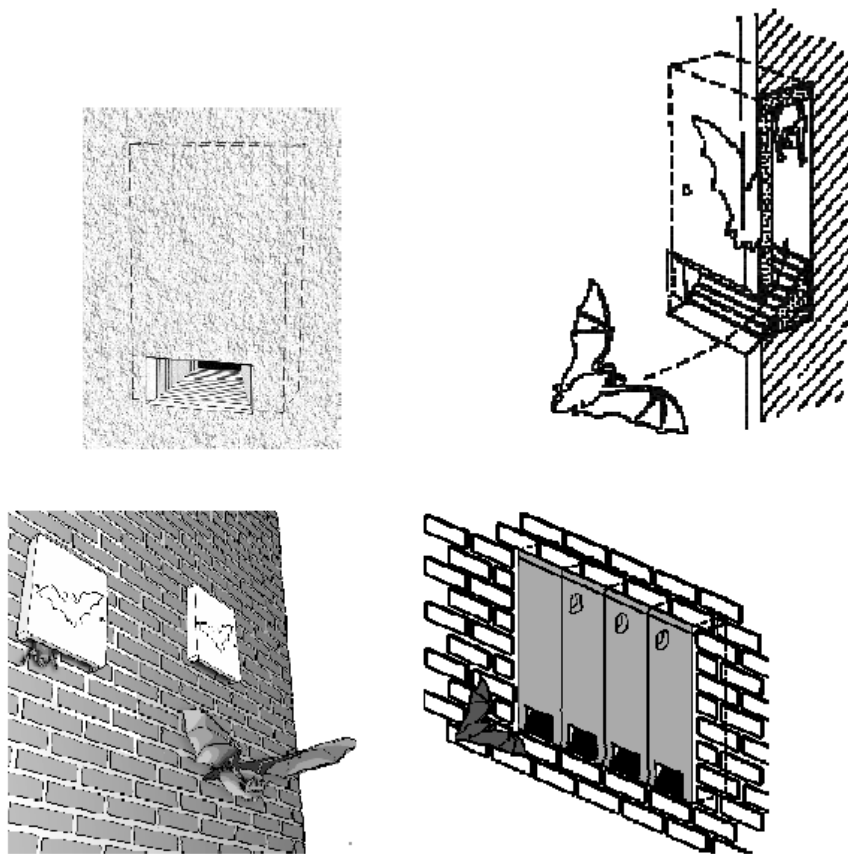
Ryc. 4 Model drewniany budki dla jeryzka oferowany przez sklep internetowy „Ptasie Ogrody” (www.ptasieogrody.pl) . Zdjęcie z oferty producenta.

	<p>APK-1 6.5/3.5</p>	<p>Wymiary: wys. 16cm, szer. 36cm, gł. 22cm Waga: 8.5 kg dla: jeryzek Materiał: Trocinobeton</p>
--	--------------------------	--

Ryc. 5 Model budki dla jeryzka z trocinobetonu oferowany przez sklep internetowy „budkilegowe.com” (www.budkilegowe.com). Zdjęcie z oferty producenta.

Skrzynki dla nietoperzy zalecane do montowania na ścianach budynku

Skrzynki dla nietoperzy można wykonać indywidualnie lub zakupić gotowe. Skrzynki takie najczęściej wykonywane są z drewna, trocinobetonu lub betonu. Ważne aby były szczelne i trwałe. Jeśli będą przewiewne nietoperze ich nie zasiedlą. Skrzynki zawieszają się jednocześnie z docieplaniem budynku w warstwie ociepliny lub bezpośrednio na tynku. W przypadku skrzynek podtynkowych szczelina jest jedynym elementem schronienia widocznym z zewnątrz po otynkowaniu ściany. Poniżej szczeliny ściana powinna pozostać szorstka jako lądowisko dla nietoperzy. Natynkowe skrzynki wymagają kontroli co 2 lata i wymiany uszkodzonych aby nie zagrażały użytkownikom budynku.

Ryc. 4 Sposób montowania gotowych lub drewnianych samodzielnie wykonanych skrzynek podtynkowych i natynkowych

Ryc. 5 Nietoperzowe skrzynki nad- i podtynkowe

VI. Załącznik fotograficzny

Zespół Szkół z Oddziałami Integracyjnymi im. J. Korczaka w Smólniku

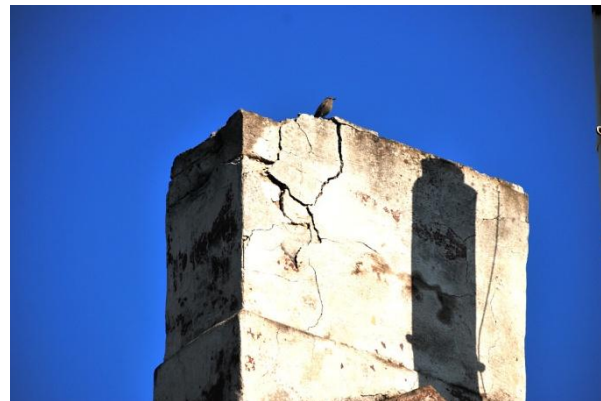
Fot. 1-3 Zaznaczono miejsca gniazdowania kawki *Corvus monedula*.

Fot. 4-5 Widok od strony ulicy na halę sportową, zaznaczone stanowisko lęgowe wróbla *Passer domesticus*

Fot. 6-8 Trzy stanowiska lęgowe szpaków *Sturnus vulgaris*

Fot. 9-10 Zrujnowany komin segmentu I - miejsce lęgowe kopciuszka *Phoenicurus ochruros*.

Fot. 11-12 Szczelina przy wyjściu rury spustowej na zachodniej ścianie obok bocznego wejścia stanowi stanowisko lęgowe kopciuszka *Phoenicurus ochruros*.

Fot. 13 Zalecane miejsce montażu 2 skrzynek lęgowych dla szpaka – zielona ramka oraz dla kawki – niebieska ramka

Fot. 14 Zalecane miejsce montażu 2 skrzynek lęgowych dla szpaka – zielony prostokąt

SP ZOZ Smólnik

Fot. 15-16 Widok ogólny na budynek ośrodka zdrowia w Smólniku.

Świetlica wiejska w Wistce Królewskiej

Fot. 17-18 Widok ogólny na budynek świetlicy wiejskiej w Wistce Królewskiej

Fot. 19 Zaznaczone stanowisko lęgowe szpaka *Sturnus vulgaris* – czerwone kółko oraz zalecane miejsce powieszenia budki- zielony prostokąt

Świetlica wiejska w Świętosławiu

Fot. 20-21 Ściana frontowa świetlicy wiejskiej z zaznaczoną lokalizacją miejsc lęgowych mazurek *Passer montanus*. W bezpośrednim sąsiedztwie tych miejsc należy zamontować skrzynki lęgowe.

Fot. 22-23 Miejsca gniazdowania mazurek *Passer montanus*

Gminny Ośrodek Kultury w Kruszynie

Fot.24-25 Wygląd elewacji ściany frontowej i od strony podwórza GOK w Kruszynie

Zespół Szkół z Oddziałami Integracyjnymi im. Polskich Noblistów w Kruszynie

Fot. 26-28 Miejsca gniazdowania kawek *Corvus monedula*.

Fot. 29-31 Miejsca gniazdowania szpaków *Sturnus vulgaris*

Fot. 32-34 Miejsca gniazdowania wróbla *Passer domesticus*, wróbel wlatujący w szczelinę.

Fot. 35 Ściana wschodnia szkoły stanowi miejsce najliczniejszego gniazdowania ptaków i jest zalecana jako miejsce wykonania kompensaty. Zaznaczono stanowiska jerzyka *Apus apus*

Fot. 36 Elewacja południowa szkoły w Smólniku stanowi miejsce odpowiednie do montażu zastępczych schronów dla nietoperzy – zaznaczono na zielono

VII. Przepisy prawne dotyczące ochrony ptaków i nietoperzy w/na budynkach

Przystępując do prac budowlanych lub remontowych, należy pamiętać, o przepisach prawa chroniących ptaki i nietoperze w budynkach. Mają tu zastosowanie następujące przepisy:

1. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 6 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz. U. 2014, poz. 1348)
2. Ustawa o ochronie przyrody z dn. 16 kwietnia 2004 (Dz. U. 2004 nr 92, poz. 880)
3. Ustawa o ochronie zwierząt z dn. 21 sierpnia 1997 (Dz. U. nr 111, poz. 724 ze zm.).

ad 1. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 6 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz. U. 2014, poz. 1348)

Rozporządzenie to ochroną gatunkową ściśle objęło min. pustułkę i jerzyka oraz wszystkie gatunki ptaków z rzędu wróblowe, w tym min. jaskółkę dymówkę, jaskółkę oknówkę, kawkę, kopciuszka, mazurka i wróbla. Wyjątkiem jest gawron, sroka i wrona siwa, które objęte są ochroną częściową.

Rozporządzenie to wprowadza również w stosunku do dziko występujących zwierząt należących do gatunków, o których mowa w § 2-4 (wymienionych powyżej), następujące zakazy (§7):

- Umyślnego zabijania;
- Umyślnego okaleczania i chwytania;
- transportu, pozyskiwania, przetrzymywania, a także posiadania żywych zwierząt;
- umyślnego niszczenia ich jaj, postaci młodocianych i form rozwojowych;
- niszczenia ich siedlisk i ostoi;

- niszczenia ich gniazd,(...) i innych schronień;
- wybierania, posiadania i przechowywania ich jaj;
- umyślnego płoszenia i niepokojenia;
- przemieszczania z miejsc regularnego przebywania na inne miejsca;

Zakazy, o których mowa w ust. 1 pkt 7-9:

7) zakaz niszczenia siedlisk lub ostoi, będących ich obszarem rozrodu, wychowu młodych, odpoczynku, migracji lub żerowania;

8) niszczenia, usuwania lub uszkodzania gniazd, mrowisk, nor lęgówisk, żeremi, tam, tarlisk, zimowisk lub innych schronień;

9) umyślnego uniemożliwiania dostępu do schronień;

oraz w ust. 3: W stosunku do dziko występujących zwierząt, oznaczonych symbolem (2) w załączniku nr 1 i 2 do rozporządzenia wprowadza się dodatkowo zakaz umyślnego płoszenia lub niepokojenia w miejscach noclegu, w okresie lęgowym w miejscach rozrodu lub wychowu młodych, lub w miejscach żerowania zgrupowań ptaków migrujących lub zimujących.

nie dotyczą gołębia miejskiego (*Columba livia forma urbana*), z wyłączeniem miejsc gniazdowania w trakcie obecności piskląt w gnieździe.

Rozporządzenie wskazuje również w § 10 sposoby ochrony gatunków dziko występujących zwierząt, które polegają w szczególności na:

2) zabezpieczaniu ostoi i stanowisk zwierząt przed zagrożeniami zewnętrznymi;

4) wykonywaniu zabiegów ochronnych utrzymujących właściwy stan populacji lub siedliska zwierząt:

(...)

g) **dostosowaniu sposobów i terminów i sposobów wykonania prac agrotechnicznych, leśnych, budowlanych, remontowych i innych tak aby zminimalizować ich wpływ na biologię zwierząt i ich siedliska.**

ad 2. Ustawa o ochronie przyrody z dn. 16 kwietnia 2004 (Dz. U. 2004 nr 92, poz. 880) określa, m.in., zakazy występujące w stosunku do zwierząt objętych ochroną gatunkową oraz odstępowania od tych zakazów:

Art.52

1. W stosunku do dziko występujących zwierząt objętych ochroną gatunkową mogą być wprowadzone następujące zakazy:

1) zabijania, okaleczania, chwytania, transportu, pozyskiwania, przetrzymywania, a także posiadania żywych zwierząt;

3) niszczenia ich jaj, postaci młodocianych i form rozwojowych;

4) niszczenia ich siedlisk i ostoi;

5) niszczenia ich gniazd (...) i innych schronień;

11) umyślnego płoszenia i niepokojenia;

13) przemieszczania z miejsc regularnego przebywania na inne miejsca.

2. W stosunku do dziko występujących zwierząt objętych ochroną gatunkową mogą być wprowadzone odstępowania od zakazów, o których mowa w ust. 1, dotyczące:

1) usuwania od dnia 16 października do końca lutego gniazd z budek dla ptaków i ssaków;

2) usuwania od dnia 16 października do końca lutego gniazd ptasich z obiektów budowlanych i terenów zieleni, jeżeli wymagają tego względy bezpieczeństwa lub sanitarne;

Przepisy karne:

Art. 127

Kto umyślnie:

- 2) narusza zakazy obowiązujące w stosunku do:
e) roślin, zwierząt lub grzybów objętych ochroną gatunkową,
- podlega karze aresztu albo grzywny.

Art. 129

W razie ukarania za wykroczenie określone w art. 127 (...) sąd może orzec:

- 1) przepadek przedmiotów służących do popełnienia wykroczenia lub przestępstwa oraz przedmiotów (...) pochodzących z wykroczenia lub przestępstwa, chociażby nie stanowiły własności sprawcy;
- 2) obowiązek przywrócenia stanu poprzedniego, a jeśli obowiązek taki nie byłby wykonalny - nawiązkę do wysokości 10 000 złotych na rzecz organizacji społecznej działającej w zakresie ochrony przyrody lub właściwego, ze względu na miejsce popełnienia wykroczenia lub przestępstwa, wojewódzkiego funduszu ochrony środowiska i gospodarki wodnej.

Art. 132

Orzekanie w sprawach, o których mowa w art. 127 (...) następuje na podstawie przepisów Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia.

ad 3. Ustawa o ochronie zwierząt z dn. 21 sierpnia 1997 (Dz. U. nr 111, poz. 724 ze zm.):

Art. 6

1. Nieuzasadnione lub niehumanitarne zabijanie zwierząt oraz znęcanie się nad nimi jest zabronione.

Art. 35

1. Kto zabija, uśmierca zwierzę albo dokonuje uboju zwierzęcia z naruszeniem przepisów art. 6 ust. 1, art. 33 lub art. 34 ust. 1–4 albo znęca się nad nim w sposób określony w art. 6 ust. 2 i art. 31, podlega karze pozbawienia wolności do roku, ograniczenia wolności albo grzywnie.
2. Jeżeli sprawca czynu określonego w ust. 1 działa ze szczególnym okrucieństwem, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.
4. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 1 lub 2, sąd może orzec wobec sprawcy zakaz wykonywania określonego zawodu, prowadzenia określonej działalności lub wykonywania czynności wymagających zezwolenia, które są związane z wykorzystywaniem zwierząt lub oddziaływaniem na nie, a także może orzec przepadek narzędzi lub przedmiotów służących do popełnienia przestępstwa oraz przedmiotów pochodzących z przestępstwa.

VIII. Literatura

Chylarecki P., Sikora A., Cenian Z. (red.) 2009. Monitoring ptaków lęgowych – poradnik metodyczny gatunków chronionych Dyrektywą Ptasią. GIOŚ, Warszawa.

Głowaciński Z. (red.) 2001. Polska czerwona księga zwierząt – kręgowce. PWRiL, Warszawa.

Kepel A., Wylegała P., Jaros R., Szkudlarek R., Paszkiewicz R., 2007. Docieplanie budynków w zgodzie z zasadami ochrony przyrody. Fundacja EkoFundusz Warszawa

L.Kuczyński, P. Chylarecki. „Atlas pospolitych ptaków lęgowych Polski”

Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G. & Chylarecki P. (red.), 2007. Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985–2004. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań

Tomiałoć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski: rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”, Wrocław.

Walasz K., Misielak M., 2014 Ochrona ptaków i nietoperzy zasiedlających budynki w miastach. MTO Kraków

Wylegała P., Dzieciółowski R., Jaros R., 2008 Standardy montowania ukryć dla ptaków i nietoperzy, jako element prac dociepleniowych. Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody „Salamandra”

